

Herdruk van *De Bomen in Artis en Hortus*

Herinneringen aan mijn vader als auteur en de opgave zijn werk voort te zetten

In 1989 verscheen de eerste druk van *De Bomen in Artis en Hortus*. De auteur Hans van der Stelt, mijn vader, beschreef daarin zo'n zestig boomsoorten uit de Amsterdamse Hortus Botanicus en dierentuin Artis. De nadruk lag op de beschrijving van de herkomst van de bomen, het gebruik van het hout door de mens en de verschillende stadia die de bomen door het jaar heen doorlopen. Alle stadia werden daarbij voorzien van tekeningen van de hand van de auteur.

In de recensies die volgden werd het boek geroemd om zijn oorspronkelijkheid en de interessante wetenswaardigheden die ook bij veel bomenkenners niet meteen bekend waren. Maar het waren vooral de mooie en technisch volmaakte tekeningen die opvielen. Waarschijnlijk onder meer omwille van de kwaliteit

van de tekeningen kreeg het boek na publicatie betrekkelijk veel aandacht in de media. Betrekkelijk wil zeggen, voor een boek met een toch wat beperkt lezerspubliek. Zo werd mijn vader geïnterviewd door Ischa Meijer en hij kwam op de lokale televisie.

Mijn vader was in die tijd ook vrijwilliger bij de Bomenstichting en stond daar bekend als een groot kenner van de iep. Men heeft mij verteld dat hij moeiteloos alle cultivars herkende, vaak al op afstand. Piet Schreuders, de vormgever van eerste en tweede druk, kwam onlangs met de anekdote dat hij in een winter halverwege de jaren tachtig in Hilversum en Bussum kleine zwart-wit foto's had gemaakt van lanen

en vrijstaande huizen. Langs de lanen of op de achtergrond stonden enkele bomen, soms half verscholen achter villa's uit het einde van de negentiende eeuw. Toen Piet de foto's aan mijn vader toonde, was hij in staat om in pakweg 90% van de gevallen, op basis van een al dan niet half verscholen kroon in de winter op zwart-wit foto, te vertellen om welke boom het ging.

Hans van der Stelt in een tv-optreden in 1989

Foto: still van You Tube

Het tv-optreden van toen (1989) is nu te zien op YouTube. Een uitspraak die hij daar doet is: "Ik denk dat je vooral aan de hand van details het grotere geheel beter begrijpt" - een wijsheid die voor veel meer studies opgaat dan voor die van bomen alleen. Ikzelf bijvoorbeeld, bezig met de voltooiing van een proefschrift in de wiskunde, moet tijdens mijn werk bijna dagelijks aan deze woorden denken. Het klinkt wat zwaar, maar voor mij persoonlijk hebben uitspraken als deze een metafysische betekenis die de verbondenheid tussen mij en mijn vader vastlegt in een voor ons overeenkomstig ontzag voor de natuur.

Halverwege de jaren negentig werd Hans getroffen door een chronische ziekte, die zijn voornemen om na 2000 een tweede druk van het boek het licht te doen zien, steeds moeilijker maakte. Toen hem duidelijk werd dat hij

te ziek werd om een tweede druk tot stand te brengen, riep hij aanvankelijk de hulp in van zijn moeder, de in kleine kring bekende natuurpubliciste Hilde van der Stelt-Strijbos. Voor wie de naam ergens aan doet denken: Hilde is inderdaad een dochter van de in de jaren dertig beroemde natuurvorser, wereldreiziger, schrijver en fotograaf J.P. Strijbos. Zij was (en is) inmiddels echter al op leeftijd, en bovendien vaak te druk met de kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen om ook nog de volbrenging van een tweede druk van Hans' boek tot stand te brengen. Maar het zat haar dwars, en op een zomeravond in 2006 bracht ze peinzend naar voren dat ze er steeds maar geen tijd voor had.

Ik kende het boek van mijn vader natuurlijk wel, en wist bovendien dat er regelmatig vraag naar was bij de Hortus. Ik vond het zelf een interessant werk, onvergelijkbaar met de meeste boeken over bomen. Bovendien was dit een kans om iets voor mijn vader te doen. Voornamelijk om deze twee redenen heb ik die avond besloten mijn grootmoeder te gaan helpen met het tot stand brengen van een tweede druk. Het was een besluit dat ik snel nam, en hoewel ik er geen spijt van heb, had ik die bewuste

avond bij mijn grootouders niet meteen overzien hoeveel tijd ik er uiteindelijk in zou gaan steken.

Ofschoon ik, zoals ik al zei, van huis uit wiskundige ben, was ik in de lente van 2006, in de voetsporen van mijn vader, al begonnen met de aanleg van een herbarium. Dat herbarium zou, zo had ik me voorgenomen, alle boomsoorten van Nederland moeten gaan bevatten. Ik trok er in die dagen op uit met de twaalfde druk van B.K. Boom's *Nederlandse Dendrologie*. Om precies te zijn met hetzelfde exemplaar waar mijn vader twintig jaar eerder bomen mee determineerde. Zoals ik schrijf in het voorwoord van de tweede druk: 'Dagen achtereen trok ik erop uit, uren in parken en straten dwalend, spannend als ik het vond de verschillende eiken te leren kennen, de verwantschap tussen wilg en populier te begrijpen en die vooral te zien, en uiteindelijk de subtiele verschillen te leren kennen tussen de cultivars in de soort *Ulmus ×hollandica*, waar Amsterdam vol mee staat. Ik voelde dat ik in de voetsporen van mijn vader trad, die dezelfde spanning met die bomen moet hebben gevoeld, en eenzelfde liefde tot kennis.'

Ik zei het al, het opnieuw uitbrengen van het boek was niet zo makkelijk gedaan als ik aanvankelijk dacht. Allereerst heb ik uiteraard de nieuwste inzichten in de plantensy-

Sjors van der Stelt (links) met zijn grootmoeder Hilde van der Stelt-Strijbos

Foto: collectie Sjors van der Stelt

stematiek verwerkt in het boek. Verder is het zo dat wie het boek kent, weet dat er achterin twee kaarten zijn opgenomen, één van de Hortus en één van Artis, waarop alle bomen zijn getekend en genummerd. In een register dat erbij is gevoegd kan de lezer de naam van de betreffende bomen vinden. Bij elk hoofdstuk, dat steeds een andere boomsoort bespreekt, staat een lijst referenties aan de kaarten achterin. Zo kunnen lezers van het boek snel vinden waar de boom die in het bewuste hoofdstuk werd besproken, te vinden is in de tuinen. Maar inmiddels waren er bijna twintig jaar verstreken en vele bomen waren omgewaaid, omgehakt of simpelweg gestorven. Bovendien was het netwerk van paden in beide tuinen grondig gewijzigd. Het was in de loop der tijd dus steeds moeilijker geworden om op basis van het boek uit 1989 de betreffende boom te vinden – aangenomen dat hij er nog stond. Ik wilde natuurlijk dat de kaarten in de tweede druk helemaal up-to-date waren, dus mijn grootmoeder en ik hebben in 2007 of 2008 enkele middagen door Artis en Hortus gedwaald om een inventaris te maken. We vinkten af welke bomen uit het boek van 1989 er nog stonden en compileerden een lijst van nieuwe jonge, interessante exemplaren die bij de recente uitbreidingen van Artis en herstructurering van Hortus zijn aangeplant.

Het was soms een hele klus om op basis van de kaarten uit 1989 nog een oude iep of half verdrongen wilg te vinden – als die er nog stonden tenminste. Uiteraard had de groendienst van Artis wel een eigen inventaris die ze mij welwillend ter beschikking stelden, maar ook die was al enigszins verouderd. Maar ik vond het nodig me vertrouwd te maken met alle bomen in Artis en Hortus, dus ze allemaal even bekijken kon zeker geen kwaad. Aan de middagen met mijn grootmoeder in Artis, zal ik bovendien waarschijnlijk een leven lang warme herinneringen houden.

Verder is de tekst van alle hoofdstukken herzien, de referenties aan bestaande exemplaren nagelopen en gecorrigeerd, en zoveel mogelijk nieuwe kennis van de bomen gebruikt om het boek helemaal up-to-date te maken. Omdat *Quercus petraea*, *Laburnum anagyroides* en *Prunus serrata* verdwenen waren (*Prunus serrata* overigens zeer recentelijk in de lente van 2008 toen het bestuur en de directie van de Hortus besloten hadden om de voortuin in oorspronkelijke staat terug te brengen), wilde ik nieuwe items aan het boek toevoegen. Ik heb gekozen voor vier nieuwe hoofdstukken over vier nieuw te behandelen bomen: *Zelkova serrata*, *Maclura pomifera*, *Nyssa sylvatica* en *Cercis siliquastrum*. De tekst bij deze nieuwe bomen is van

mijn hand en mijn grootmoeder heeft haar best gedaan er mooie tekeningen bij te maken. Bij het hoofdstuk over *Zelkova serrata*, een favoriete boom van mijn vader, is zelfs nog een oude tekening van zijn hand geplaatst. Met betrekking tot het toevoegen van de andere drie bomen ben ik in die zin niet overtuigd, maar ik weet zeker dat mijn vader *Zelkova* zou hebben toegevoegd aan de nieuwe editie. Het past daarom goed dat we juist voor het hoofdstuk over zijn geliefde *Zelkova* een tekening van zijn hand hebben kunnen plaatsen.

Referenties

- www.cwi.nl/~stelt (Website Sjors van der Stelt)
B.K. Boom (1982). *Nederlandse Dendrologie*, 12^e druk, Veenman Publishers
Hans van der Stelt (1989). *De Bomen in Artis en Hortus* Uitgevers Artis, Hortus en De Oude Stad
Hans van der Stelt, Sjors van der Stelt, Hilde van der Stelt-Strijbos (2010). *De Bomen in Artis en Hortus*. Architectura & Natura Press